

Globalisering van de Nederlandse industrie

Auteur(s):

Mensink, N.W.

Verschoor, W.F.C.

*Respectievelijk econoom en hoofd van de Economische Adviesgroep van De Nationale Investeringsbank NV, Den Haag.***Verschenen in:**

ESB, 82e jaargang, nr. 4102, pagina 316, 16 april 1997

Rubriek:

Monitor

Trefwoord(en):

industrie, investeringen

Onlangs hield de Nationale Investeringsbank een enquête onder Nederlandse industriële bedrijven over trends, motieven en effecten van buitenlandse investeringen. Uit de onderstaande resultaten blijkt dat Nederlandse bedrijven vooral in Europa investeren en dat nabijheid tot een aantrekkelijke afzetmarkt het belangrijkste motief is.

In het kielzog van de conjuncturele opleving van de Nederlandse economie werd het afgelopen jaar gekenmerkt door een omvangrijk aantal internationale fusies en overnames door het Nederlandse bedrijfsleven. De aldus ontstane sterk toenemende vraag naar buitenlandse 'kroonjuwelen' wordt geïllustreerd door [tabel 1](#), waarin de grootste fusies en overnames in 1996 zijn weergegeven.

Tabel 1. Mega-overnames en fusies van Nederlandse bedrijven

Koper	object	bedrag (f. mrd)
Aegon	Providian (VS)	6,1
Ahold	Stop en Shop (VS)	4,9
ABN/Amro	Standard Federal Bank (VS)	3,4
Wolters Kluwer	CCH (VS)	3,2
KPN	TNT (Australië)	2,7
Fortis	MeesPierson	2,5
Nedlloyd Lijnen	P en O Container (VK)	2,5
Unilever	Helene Curtis (VS)	1,2
Rabobank	Robeco Groep	1,0
Unilever	Diversey (VS)	1,0
Paccar (VS)	Daf	0,9

Bron: *Het Financieele Dagblad*.

Hieruit blijkt dat bijvoorbeeld Aegon het afgelopen jaar voor circa f. 6 mrd een Amerikaans verzekeringsbedrijf heeft overgenomen terwijl Ahold voor f. 5 mrd een omvangrijke supermarktketen kocht. Daarbij is het opvallend dat in het merendeel der gevallen de Nederlandse bedrijven de kopers zijn. Alleen in het geval van de overname van DAF door Paccar is er sprake van verkoop aan een buitenlandse partij. Dit alles past in het beeld dat de Nederlandse bedrijven van oudsher behoren tot de belangrijkste investeerders ter wereld. Het illustreert eveneens dat het Nederlandse bedrijfsleven in toenemende mate internationaliseert en derhalve bijdraagt aan het proces van globalisering van de wereldeconomie. Zowel de omvang als ontwikkeling van deze megatransacties het afgelopen jaar ondersteunen de stelling dat de reeds ingezette internationaliseringstrend in een versnelling is geraakt.

Het bovengenoemde beeld van de Nederlandse directe buitenlandse investeringen is voor De Nationale Investeringsbank mede aanleiding geweest om een enquête te houden onder Nederlandse middelgrote en grote industriële ondernemingen naar de ontwikkeling en achtergronden van de buitenlandse investeringen van Nederlandse bedrijven¹. Een a-selecte steekproef bij de Kamer van Koophandel leverde een set van bedrijven op, waarvan er uiteindelijk 350 bruikbare antwoorden gaven. De uitkomsten van het onderzoek geven een beeld van de trends en determinanten van (grensoverschrijdende) bedrijfsinvesteringen. Dit biedt tevens de mogelijkheid om een aantal zogenoemde drogredenen over globalisering tegen het licht te houden².

Directe buitenlandse investeringen

Tegenover het omvangrijke en structurele overschot op de lopende rekening van Nederland staat een omvangrijke uitvoer van kapitaal. Circa de helft van de kapitaaluitvoer betreft directe buitenlandse investeringen door in Nederland gevestigde bedrijven. In de periode 1989-1996 verdubbelde de uitgaande stroom investeringen tot circa f. 20 mrd per jaar, ofwel circa 3,5% van het bbp. Nederland behoort daarmee in zowel absolute als relatieve termen tot de grootste internationale investeerders ter wereld. Enkele specifiek Nederlandse factoren die hebben bijgedragen aan deze ontwikkeling zijn: het open karakter van de Nederlandse economie, het ontbreken van grondstoffen en de beperkte thuismarkt. De sterke groei hangt verder nauw samen met het proces van internationale integratie. Het

toenemend belang van kennis als productiefactor vormt eveneens een belangrijke factor voor de wereldwijde stijging van de directe investeringen. Deze trend naar een kennisintensieve economie en lagere transport- en communicatiekosten impliceert dat de directe investeringen een steeds grotere rol zullen gaan spelen bij de internationale diffusie van kennis en concepten. Daarnaast is het belang van buitenlandse directe investeringen mede gelegen in het feit dat dergelijke investeringen een transmissiekanaal vormen voor hoogwaardige buitenlandse technologieën.

Globalisering Nederlandse industrie

Uit ons onderzoek blijkt dat grensoverschrijdende investeringen een breed verspreid verschijnsel vormen in de Nederlandse industrie. Maar liefst een op de drie ondervraagde bedrijven investeerde de afgelopen drie jaar in het buitenland (de zogenaamde 'buitenland-investeerders') en nam daarmee actief deel aan de huidige internationaliseringstrend. Het percentage bedrijven dat in het buitenland investeert ligt onder bedrijven met meer dan 500 werknemers met 60% beduidend hoger. Opmerkelijk is echter dat ook circa 25% van de 'kleinere' bedrijven (100-200 werknemers) in het buitenland heeft geïnvesteerd. De buitenlandse investeringen worden dus duidelijk niet alleen verricht door de grote industriële concerns, maar door de gehele Nederlandse industrie.

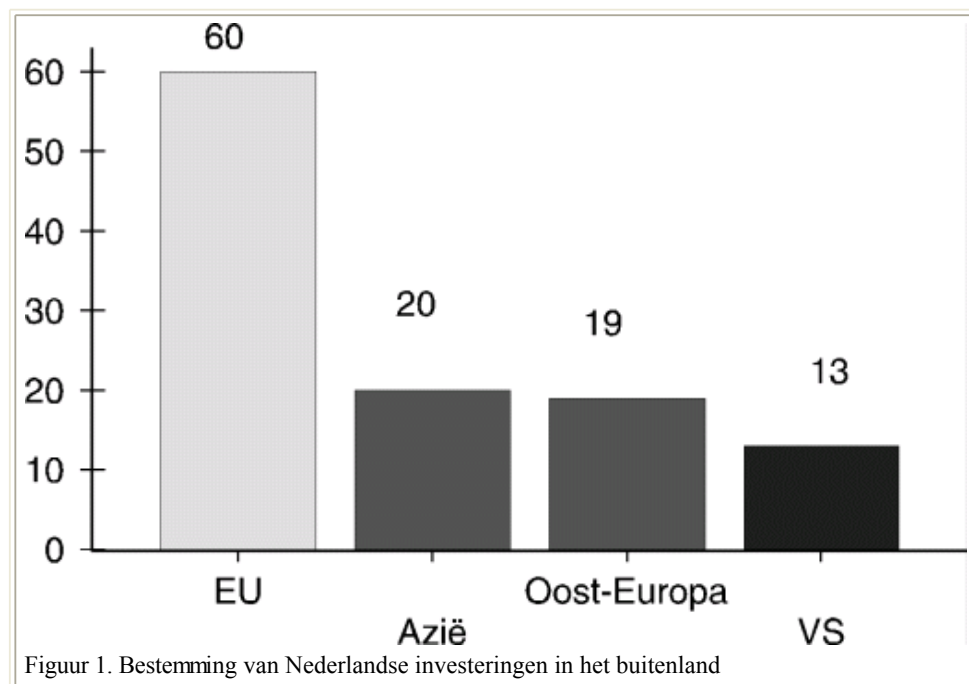
In vergelijking met de afgelopen drie jaren voorzien de buitenland-investeerders per saldo een aanhoudende, zij het iets tragere groei van de grensoverschrijdende investeringsactiviteiten. Van de bedrijven die de afgelopen drie jaar niet in het buitenland investeerden, verwacht nog eens 15% dat de komende jaren wel te gaan doen. De aanhoudende internationale expansie komt met andere woorden zowel uit de lengte (verdere internationalisering van bedrijven die reeds internationaal actief zijn) als uit de breedte (toename van het aantal buitenland-investeerders).

Vormen

Overnames van bestaande buitenlandse bedrijven zijn de belangrijkste vorm van de directe investeringen. Van de 'buitenland-investeerders' wordt deze vorm door circa 42% genoemd. Andere vormen van directe investeringen betreffen de uitbreiding van een bestaande buitenlandse vestiging (34%), het opzetten van een nieuwe vestiging (32%) of het aangaan van een joint venture (29%). Dergelijke investeringsstromen zijn mede het gevolg van investeringsbeslissingen op het niveau van de afzonderlijke ondernemingen die optimale combinaties proberen te realiseren tussen ondernemings specifieke productiefactoren (zoals management, reputatie en kennis) en bestemmingsspecifieke factoren (grondstoffen, locatie, arbeid, infrastructuur en dergelijke) teneinde hun concurrentiepositie te versterken.

Regionalisering

In weerwil van de mondialisering van de economie geldt de Europese Unie (EU) als voornaamste bestemming (60% van de ondervraagden; zie [figuur 1](#)) van de grensoverschrijdende investeringen van het Nederlandse bedrijfsleven.

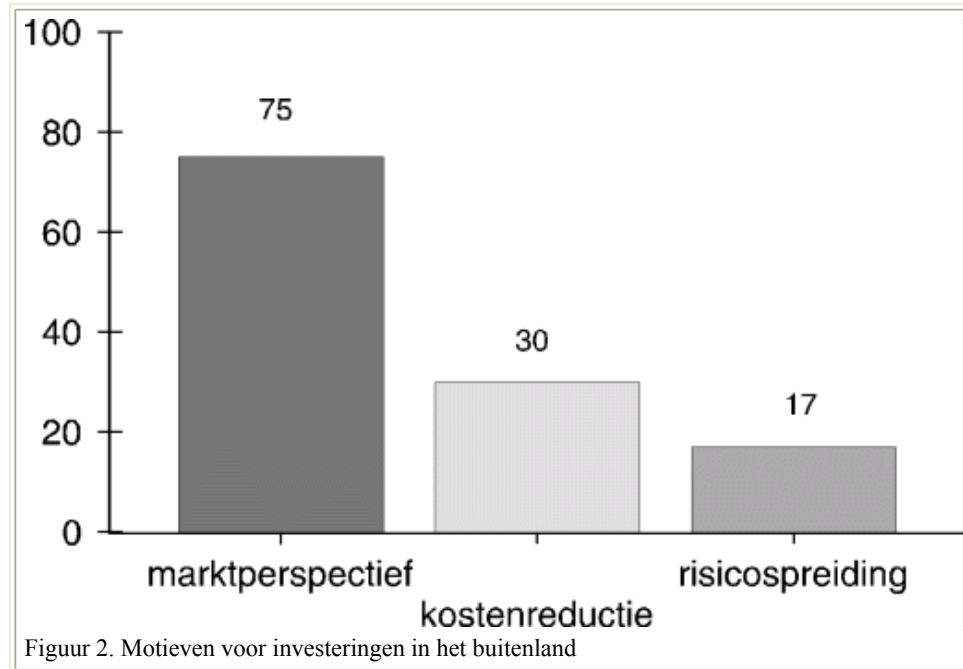

Terwijl de Verenigde Staten (VS) als populairste bestemming naar voren kwam bij de eerder genoemde miljardenovernames van het afgelopen jaar, richt de Nederlandse industrie zich als geheel duidelijk nog meer op de EU. Het is evident dat de voortgaande Europese integratie hierbij een belangrijke rol speelt en als zodanig heeft geleid tot een forse groei van de intra-Europese investeringen. Vanuit Nederlands perspectief is dus eerder sprake van regionalisering of Europeanisering dan van mondialisering of globalisering van de economie, zoals vaak wordt verondersteld. Internationalisering begint vaak dicht bij de thuismarkt, waarbij van de groeiemarkten in Zuidoost-Azië en Oost-Europa (te) weinig wordt geprofiteerd. Deze regio's zijn met percentages van 20% (Zuidoost-Azië) en 19% (Oost-Europa) duidelijk minder in trek. De VS vormt voor slechts 13% van de ondervraagden de belangrijkste investeringsbestemming.

Motieven

In het kader van globalisering wordt vaak gesteld dat bedrijven voornamelijk activiteiten verplaatsen naar zogenaamde lage-lonenlanden. Het belangrijkste motief voor grensoverschrijdend investeren bestaat dan uit kostenvermindering, terwijl de effecten op de Nederlandse

economie per saldo negatief zouden zijn (in de vorm van verlies aan productie en werkgelegenheid). Voorbeelden van dergelijke verplaatsingen van bestaande activiteiten naar het buitenland zijn onder meer de voorgenomen verhuizing van een Akzo-glasvezelfabriek van Ede naar Polen en de afgeketste verplaatsing van de KLM-administratie naar India. De uitkomsten van het onderzoek tonen echter aan dat het marktperspectief het doorslaggevende motief vormt voor de Nederlandse industrie om in het buitenland te investeren. Een ruime meerderheid van 77% geeft te kennen dat een gunstig marktperspectief de belangrijkste overweging vormt voor buitenlandse investeringen (zie [figuur 2](#)). Dit is in overeenstemming met het feit dat het merendeel van de investeringen binnen de EU plaatsheeft; een regio met een aanzienlijk hoger kostenniveau dan Zuidoost-Azië en Oost-Europa. Slechts 29% van de buitenland-investeerders ziet de mogelijkheid om een kostenreductie te realiseren als voornaamste motief. Voorts noemt 18% risicospreiding als achtergrond om de stap naar het buitenland te maken. Een en ander betekent dat de (toename van) buitenlandse kapitaalstromen in overwegende mate gedomineerd worden door offensieve motieven en in mindere mate door defensieve motieven zoals kostenreductie en risicospreiding. Met andere woorden: afzetperspectieven bepalen de keuze voor het buitenland.

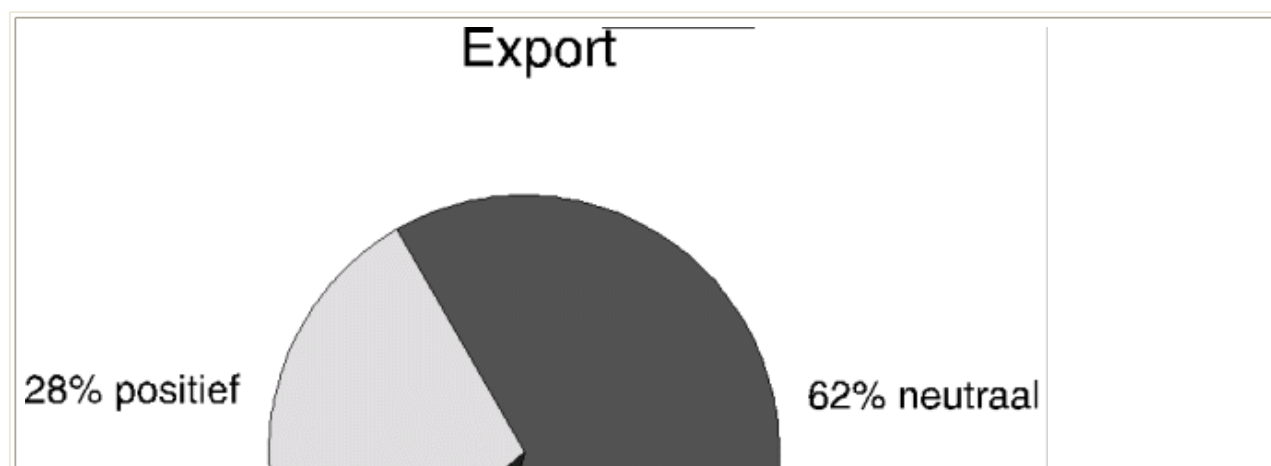

Activiteiten

De activiteiten die via buitenlandse investeringsprojecten in het buitenland worden verricht illustreren eveneens dat Nederlandse industriële bedrijven grotendeels de nadruk leggen op het aanboren van nieuwe markten en gunstige afzetperspectieven. Voor 54% van de ondernemingen zijn de buitenlandse activiteiten gericht op zowel productie als marketing en verkoop. Dit impliceert dat Nederlandse bedrijven deels in het buitenland investeren ter ondersteuning van de eigen export. Slechts voor een op de vier bedrijven gaat het om het gehele bedrijfsproces. Het overplaatsen van activiteiten op het terrein van administratie of speur- en ontwikkelingswerk - volgens sommigen een belangrijk element in de globaliseringsdiscussie - speelt nauwelijks een rol. Slechts voor 5% van de ondervraagde buitenland-investeerders hebben buitenlandse investeringsprojecten betrekking op deze activiteiten.

Export en werkgelegenheid

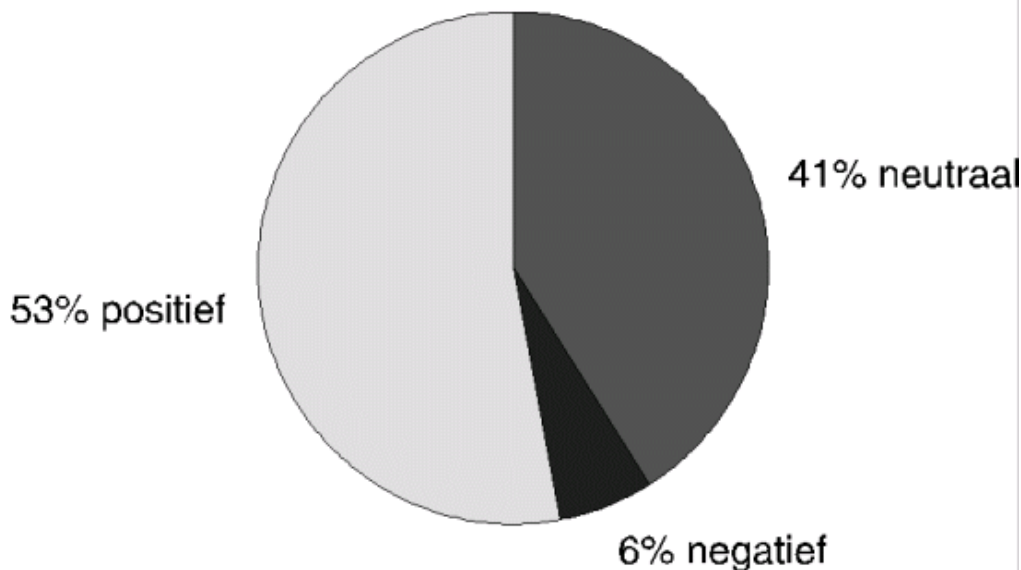
De forse toename van de uitgaande buitenlandse investeringen heeft tot felle discussies geleid over de relatie tussen buitenlandse investeringen enerzijds en de exportmogelijkheden en werkgelegenheid in het 'moederland' (land van herkomst van investering) anderzijds. Menigeen is van mening dat de uitgaande investeringsstroom tot deïndustrialisatie en werkloosheid kan leiden. De uitkomsten van het onderzoek tonen echter aan dat een dergelijke angst voor de Nederlandse situatie ongegrond is. Volgens de buitenland-investeerders zijn buitenlandse investeringen per saldo goed voor de Nederlandse economie. Een meerderheid van de 'buitenland-investeerders' van 55% meldt dat de export van het Nederlandse moederbedrijf toeneemt als gevolg van internationale investeringen (zie [figuur 3](#)). Dit correspondeert met het grote belang dat wordt gehecht aan het gunstige marktperspectief, mede ondersteund door het opzetten van marketing- en verkoopactiviteiten over de grens.

10% negatief

Werkgelegenheid

Figuur 3. Gevolgen voor export en werkgelegenheid in Nederland van investeren in het buitenland meningen van respondenten

Blijkbaar leiden buitenlandse investeringen tot een verhoogde vraag naar producten uit het land van herkomst. Buitenlandse investeringen en export zijn met andere woorden minder een substituuat en steeds vaker complementair³. De Nederlandse werkgelegenheid wordt per saldo licht positief beïnvloed door buitenlandse investeringen. Zo geeft 28% van de buitenlandse investeerders aan dat de werkgelegenheid als gevolg van de internationale expansie toeneemt, terwijl 11% een afname aangeeft. Een ruime meerderheid (60%) zegt dat er nauwelijks of geen duidelijk verband tussen buitenlandse investeringen en het aantal arbeidsplaatsen hier in Nederland bestaat⁴. Dit betekent dat internationale expansie van het Nederlandse bedrijfsleven via additionele export en productiemogelijkheden per saldo heeft geleid tot een licht positief effect op de Nederlandse werkgelegenheid.

Tot besluit

De uitkomsten van het onderzoek naar buitenlandse investeringen van de Nederlandse industrie bevestigen dat per saldo de voordelen van buitenlandse investeringen de nadelen overtreffen. De directe buitenlandse investeringen van ondernemingen versterken de internationale economische verstrengeling, en daarmee het algemene welvaartsniveau. Verwacht wordt dat de investeringstrend binnen de Nederlandse industrie de komende jaren zal aanhouden.

Daarnaast kunnen bovengenoemde empirische bevindingen omtrent het investeringsgedrag enkele mythen die de globaliseringsdiscussie internationaal kenmerken enigszins nuanceren. Het onderzoek geeft aanleiding de navolgende drie globaliseringsmythen ter discussie te stellen:

- » buitenlandse investeringen gaan met name naar Oost-Europa en Azië;
- » internationalisering wordt met name ingegeven door de wens tot (arbeids)kostenbesparing;
- » internationalisering van het bedrijfsleven gaat ten koste van de binnenlandse productie en werkgelegenheid en vormt daarmee een bedreiging voor de nationale economieën.

Allereerst is vastgesteld dat de Nederlandse internationale expansie zich voornamelijk richt op de EU en in mindere mate op Zuidoost-

Azië en Oost-Europa. Vanuit Nederlands perspectief is er dus eerder sprake van regionalisering (of Europeanisering) dan van globalisering in de enge zin van het woord. Voorts worden buitenlandse investeringen primair ingegeven door zogenaamde offensieve motieven; kostenbeheersing en -reductie spelen slechts een ondergeschikte rol. Ten slotte brengen de buitenlandse investeringen geen schade toe aan de export en werkgelegenheid van het 'moederland'. De uitkomsten demonstreren eerder het tegenovergestelde: internationalisering draagt juist via additionele export bij aan de werkgelegenheid in de Nederlandse industrie. Hopelijk dat naar aanleiding van deze uitkomsten het debat over globalisering in de toekomst verstoken kan blijven van de vaak ten onrechte gehanteerde mythen

1 Optimisme-index 1997, De Nationale Investeringsbank NV, maart 1997.

2 Voor een overzicht en analyse van drogredenen over globalisering zie bij voorbeeld P. Krugman, *Peddling prosperity, economic sense and nonsense in the age of diminished expectations*, 1994 alsmede P. Krugman, *De borreltafel economie*, 1996.

3 Deze discussie wordt onder meer gevoerd door A.H. Kleinknecht en J. ter Wengel, [Feiten over globalisering](#), *ESB*, 9 oktober 1996, blz. 831-837 en N.W. Mensink en P.A.G. van Bergeijk, [Globlablalablah](#), *ESB*, 6 november, 1996, blz. 914-916.

4 Uit onderzoek naar de gevolgen van Noordamerikaanse investeringen in Mexico en West-Europese investeringen in Zuidoost-Azië blijkt eveneens dat van een significant verlies van arbeidsplaatsen geen sprake is. Zie de discussienota *Internationale investeringen*, Ministerie van Economische Zaken.